

CENTRE D'INTERPRETACIÓ D'ART RUPESTRE MUNTANYES DE PRADES

El Centre d'Interpretació de l'Art Rupestre de les Muntanyes de Prades (CIAR) té com objectius principals la difusió, investigació i conservació de l'art prehistòric i, de manera particular, el de les Muntanyes de Prades, declarat per la UNESCO Patrimoni Mundial l'any 1998. El monòlit que aquí ens presideix correspon a les pintures rupestres de l'abric del Mas d'en Carles que constitueixen l'anagrama del CIAR.

LA VISITA

S'aconsella iniciar la visita per la sala audiovisual (primera porta per l'esquerra) on ens iniciem en l'aparició de l'art prehistòric i en el context rupestre de les Muntanyes de Prades.

Entrada: segona porta. Inicia el recorregut. Els números dels plafons estan indicats a la part superior dreta.

1. EL MEDI FÍSIC

1.1. La comarca de la Conca de Barberà té una superfície de 648,9 Km². Està dividida en tres grans unitats geogràfiques: els altiplans de la Baixa Segarra, la Conca Estricta, i les Muntanyes de Prades.

1.2. El relleu està marcat per les elevacions de les Muntanyes de Prades i de la serra de Miramar, que tanquen la comarca pel sud i el sud-est.

1.3. El clima està influït pel mar Mediterrani i és de tipus sec-subhúmit, amb petites variacions a les Muntanyes de Prades.

1.4. L'aigua és subministrada per la xarxa hidrogràfica dels rius Francolí, Gaià i Siurana.

1.5. Ambients forestals, arbustius i de ribera, àmbits on predominen els boscos de pi blanc, els alzinars i les rouredes.

1.6. Ambients rupícoles i cavernícoles, terrenys formats per cingleres, tarteres i cavitats subterrànies i que són el refugi de rèptils i aus.

1.7. Ambients rurals i agrícoles i antròpics: són els espais més característics de la comarca, generalment envoltats de bosc, camps de cultiu i petits nuclis habitats.

2. HISTÒRIA DE LA TERRA I DE LA VIDA

2.1. Història de la Terra i l'inici de la vida, situada en fa uns 4.600 milions anys i dividida en els següents períodes: Precambrià (dividit en: Hadeà, Arqueà i Proterozoic), Paleozoic (Era Primària), Mesozoic (Era Secundària), Cenozoic (Era Terciària) i finalment l'etapa del Quaternari.

Els primers organismes foren unicel·lulars i, més tard, sorgeix la cèl·lula eucariòtica, característica de la gran majoria d'essers vius actuals.

2.2 Durant el Paleozoic, les Muntanyes de Prades no existien, eren una gran conca marina on s'hi dipositaven sediments que més tard constituïren les muntanyes.

2.2.a. Diorama amb la recreació de l'aparença que tenia la regió durant el Paleozoic amb les seves espècies marines, entre elles, els graptòlits.

2.3-2.3a. En aquest mar del període Silurià (Era Primària) es formen les roques de pissarres negres anomenades llicorelles.

2.4. Al llarg del Mesozoic (Era Secundària) es dipositen, en el fons marí de la regió, sediments del període Triàsic, on s'han descobert nombroses restes fòssils.

2.4.a. Diorama amb la recreació del mar durant el període Triàsic (Era Secundària), on es pot observar menys profunditat i que està habitat per animals més grans. És l'era dels grans dinosaures.

2.5. Fòssils descoberts en els nivells del Triàsic del terme d'Alcover. La majoria són espècies marines i hi destaca el peix *Alcoveria brevis*.

2.5.a. Moltle del peix *Alcoveria brevis*.

2.6. Durant el Cenozoic (Era Terciària) la terra aflora i es desenvolupen les plantes, els mamífers i apareixen les primeres espècies d'homínids al món.

2.6.a. Diorama que mostra el final del Terciari a la regió. La Conca i les Muntanyes de Prades tenen un aspecte similar a l'actual.

2.7. Fòssils dels jaciments del terme de Sarral (període Oligocè del Terciari) on s'han trobat nombroses restes de plantes.

2.7.a. Fulles fossilitzades del terme de Sarral.

2.8. Altres fòssils de la comarca de la Conca de Barberà.

2.9. Durant el Quaternari, les geleres van ocupar una gran part del planeta. El fet més notable d'aquest temps és l'evolució del ser humà.

2.10. L'aparició dels humans.

2.11. Els assentaments humans, en coves, abrics i jaciments prehistòrics al aire lliure. Excavacions arqueològiques a la Conca de Barberà i el seu entorn.

2.12. L'ocupació de les Coves.

2.12.a. Recreació d'una cova per exemplificar les diverses funcions com a lloc de hàbitat, sepulcre i espai sagrat o cerimonial.

3. L'ART I ELS HUMANS

Sala introductòria de l'art prehistòric.

3.1. Esquema de l'evolució dels humans.

3.2. L'art dels humans: desenvolupament de l'art i la tècnica en el temps.

3.3. El naixement de l'art i el pensament simbòlic: l'entorn i les forces "sobrenaturals" desemboquen en un mitja d'expressió que transmet informació, coneixement, creences i valors culturals, que coneixem com art prehistòric.

3.4. Les primeres manifestacions artístiques: *l'art rupestre* es representa tant en abrics o roques a l'aire com en parets i sostres de fondes coves, mitjançant les tècniques de pintura, gravat, baix relleu i escultura.

En canvi, *l'art moble* es manifesta sobre petites peces amb imatges incises o pintades, també sobre eines i petites escultures o figuretes de simbolisme sagrat o ritual.

3.5. La descoberta de l'art prehistòric. Les primeres troballes, a finals del segle XIX, van patir el rebuig de la ciència oficial. Per sort, Henri Breuil, un abat francès (considerat avui el pare de l'art prehistòric) va demostrar l'autenticitat de l'art prehistòric.

3.6. Les caveres de l'Europa occidental representen el nucli més important del món. Constitueixen una de les expressions més antigues de l'art de les societats caçadores-pescadores-recol·lectors del Paleolític Superior.

3.7. Les manifestacions rupestres en abrics i roques a l'aire lliure representen les expressions més abundants en tots els continents. Generalment pertanyen a societats de caçadors-recol·lectors i agrícoles-ramaders del Paleolític, Mesolític, Neolític i etapes posteriors.

3.8. Els monuments megalítics també presenten dissenys simbòlics. Els pobles agricultors, ramaders i metal·lúrgics varen erigir grans conjunts arquitectònics i colossals escultures que formen part de l'art prehistòric.

3.9. L'art moble o transportable es localitza a tot el món amb gran diversitat de formes i materials. Generalment es descobreix en les excavacions arqueològiques.

3.10. L'art prehistòric a la Península Ibèrica.

3.11. La regió de Cantàbria és la que conté el nucli més abundant i important de coves amb pintures i gravats del Paleolític Superior.

3.12. Entre els santuaris rupestres del País Basc destaquem, entre molts altres: les coves d'Ekain, Altxerri i Santimamiñe. Al Principat d'Astúries, La Peña del Candamo, El Pinal i Tito Bustillo.

3.13. A la vessant atlàntica de la Península (Galícia, Portugal i les Illes Canàries) s'observa un predomini de gravats sobre roques a l'aire lliure de diferents períodes.

3.14. En el Mediterrani peninsular destaquem l'anomenat art llevantí (declarat Patrimoni Mundial per l'UNESCO 1998), on figuren importants conjunts de la zona d'Aragó com la Vall del Riu Vero i algunes pintures rupestres de les Muntanyes de Prades.

3.15. Dins la mateixa zona Mediterrània destaquen els conjunts d'art llevantí de Castelló i Tarragona, l'art macro-esquemàtic d'Alacant i l'art paleolític i esquemàtic d'Andalusia.

3.16. A l'interior peninsular (La Meseta) hi convergeixen gran part de les tendències cronoculturals i estilístiques. Sobresurten les coves de Los Casares i Maltravieso amb art paleolític.

3.17. La diversitat de l'art moble ha contribuït a una millor definició social i cronològica de cada etapa de la història peninsular.

3.18-18a. En aquestes últimes vitrines es resumeixen les tècniques i els materials: el modelat sobre fang, la pintura amb ploma, amb els dits o bufant; els burins per gravar sobre la pedra, els gravats i el baix relleu treballat amb eines de pedra.

Sortim de la sala introductòria i entrem a la sala següent.

4. L'ART RUPESTRE A LES MUNTANYES DE PRADES

En aquesta sala s'inicia el coneixement de l'art rupestre de les Muntanyes de Prades amb reproduccions dels panells pintats a escala natural de les dogues tradicions rupestres més importants: L'art Llevantí (amb figures dinàmiques i naturalistes) i l'art Esquemàtic (amb imatges simplificades i abstractes). Grups que habitaren entre el 10.000 i el 3.000 A.P. (Abans del Present), és dir, de les etapes post paleolítiques fins l'edat del Ferro amb supervivències fins l'edat mitjana.

Es presenta també la història dels primers descobriments (des de l'any 1830) amb la notícia del capellà Fèlix Torres Amat, sobre uns signes abstractes al Portell de les Lletres.

4.1. Els jaciments rupestres de les Muntanyes de Prades. Actualment es tenen registrats més de quaranta estacions d'art rupestre prehistòric que representen una tercera part de la totalitat dels conjunts de territori català.

4.2. El Mas d'en Llort constitueix un petit abric que conté un panell amb unes cinc representacions naturalistes i altres restes esquemàtiques, entre elles, un arquer amb trets facials definits que subjecta un arc i una fletxa, i la resta són animals, majoritàriament càprids.

4.3. El Portell de les lletres configura una paret que conté varies composicions de figures esquemàtiques i abstractes, situades a 3,50m. d'alçada. Els dissenys corresponen a semicercles radiats, traços corbats, formes el·líptiques, barres, antropomorfs i quadrúpedes. La proximitat amb l'abric del Mas d'en Llort indica la pervivència d'un lloc significatiu.

4.4. La Cova del Minaire està formada per una petita sala. A la seva entrada s'observen diversos gravats d'estil esquemàtic i abstracte amb ramiformes, semicercles radiats i algun possible antropomorf, similar al Portell de les Lletres.

Sortim de la sala i entrem a la sala 5.

5-5.1. El Mas d'en Ramon Bessó constitueix un abric que resguarda un dels millors exemples de l'art rupestre llevantí de les Muntanyes de Prades. Es pot gaudir amb la copia a escala natural de l'abric. Destaca per la figura d'un brau que presideix el centre d'una cacera on participen petits arquers. Al llarg de la cavitat s'observen petites restes de figures malmeses, entre elles un grup de abelles, que respon possiblement a l'activitat de recol·lecció de la mel per part dels pobles caçadors.

Sortim de la sala i entrem a la sala 6.

6. La sala està dedicada a representar les copies a escala natural dels abrics més significatius, amb pintura rupestre esquemàtica-abstracta de les Muntanyes de Prades com:

6.1. Britus I i II on observem representacions esquemàtiques, entre elles, sanefes amb triangles (Britus I) que coincideixen amb els motius decoratius de les ceràmiques de l'edat del Neolític-Bronze.

6.2. Mas del Gran despunta per la seva composició de pastors amb un gos i dos ovis, única a Catalunya. Possiblement d'època Neolítica.

6.3. Mas d'en Carles situat a la base d'un gran monòlit rocós on hi trobem el símbol que representa el CIAR. Conté un panell amb representacions humanes esquematitzades i alguns ídols o figures de braços en nansa. La majoria pintats amb els dits.

Sortim de la sala 6 i entrem al passadís 7.

7. Cova de les Creus on s'hi troba un altre figura de braços en nansa, un ídol en forma de *phy* grega, similar a les que podem trobar a l'abric del Mas d'en Carles. A la reproducció s'observa la mateixa tècnica de realització, amb els dits, que en el de Mas d'en Carles.

7.1. Mas de l'Arlequí conté un petit grup de representacions d'estil esquemàtic-abstracte i trets cal·ligràfics d'un color vermellós, entre elles, la representació d'un mirall.

7.2. Abrics de la Baridiana I i II mostren les restes d'alguns motius pictòrics molt degradats d'estil esquemàtic amb la superposició de petits gravats d'època medieval.

7.3. Abrics de la Mola de la Roquerola i Britus III en aquestes cavitats s'han descobert altres figures aïllades esquemàtiques i abstractes. Les de la Roquerola integren digitacions i traços de caràcter cal·ligràfic.

7.4. L'abric de Gallicant és un dels més grans de la zona a la vall del riu Siurana. El seu panell està format per dos grups de figures esquemàtiques, on encara s'hi veuen digitacions, barres, línies, traces i restes amb representacions humanes.

L'abric de la Mussara les figures estan molt esvaïdes, destacant un petit grup de representacions humanes de factura esquemàtica.

7.5. El Molí del Salt constitueix un jaciment arqueològic (terme de Vimbodí), on s'han descobert, entre altres materials, plaques i blocs d'esquist amb figures gravades d'animals i altres motius. Representa un dels principals conjunts de l'art moble de Catalunya.

Seguim pel passadís, que canvia de direcció i numeració.

8. L'ART RUPESTRE DE CATALUNYA

En aquest mapa podem observar la distribució dels conjunts rupestres de Catalunya fins l'any 2005. Actualment el registra i les noves descobertes han incrementat la llista.

8.1 La Roca dels Moros de Cogul, presenta una certa diversitat de formes estilístiques que, a l'any 1908, van propiciar la primera polèmica crono-cultural entre els investigadors. Les composicions integren pintures de animals: cérvol i cérvoles, grans bòvids, càprids i algun possible senglar, així com representacions humanes, destacant un petit personatge masculí, rodejat de dones i alguns animals. El panell també conté figures gravades antigues i recents.

8.2 La Vall de la Coma, la Balma dels Punts i La Roca Roja integren imatges esquemàtiques i abstractes, així com naturalistes.

La Balma dels Punts conté diverses fileres de punts associats a un cérvol naturalista.

La Roca Roja mostra una magnífica representació de Boc naturalista amb gran cornamenta.

8.3. El nucli de la Serra de la Pietat constitueix, numèricament, el grup més important de l'art llevantí naturalista post-paleolític de Catalunya.

Dins d'aquest grup d'abrics amb pintures rupestres cal destacar l'abric d'Ermites I amb una escena molt dinàmica de cacera de cèrvids i càprids, on destaca un personatge, amb un gran arc i amb els trets facials.

A l'abric d'Ermites V s'observa l'única cacera de cavalls de l'art rupestre de Catalunya, actualment molt degradada pels fenòmens naturals.

8.4. La Cova de Tendo (Montsià) conté l'única representació de bòvid d'època paleolítica de Catalunya. Malauradament va ser espoliada de la cavitat.

La Cova del Ramat (Tivissa) ens presenta un grup de càprids, i la Cova del Taller conserva una de les figures de cérvol naturalistes més notables de Catalunya.

8.5. A la Cova de Cabra Feixet i destaquen varies figures naturalistes, entre elles, una figura d'arquer estilitzat davant de tres cèrvids i un magnífic càprid.

El conjunt rupestre de la Cova Pintada conté una figura singular de Trisquila de grans dimensions.

8.6. La Cova dels Vilasos presenta un gran fris on predominen les figures esquemàtiques i semi-naturalistes amb representacions humanes, quadrúpedes i cercles concèntrics.

La Cova del Tabac integra, en la galeria d'entrada, formes esquemàtiques i abstractes en color negre.

El grup d'abrics de les Aparets està format per quatre cavitats que integren diversos panells amb motius esquemàtics i abstractes.

Al Barranc de sant Jaume s'hi distingeixen alguns elements triangulars horitzontals, i un signe en forma de trident invertit.

A l'abric del Barranc de Canà s'hi pot veure un animal esquemàtic i una estructura geomètrica que recorda la forma de tres cases.

8.7. La Cova dels Segarulls, ens presenta dos grups pictòrics, el primer, a la part externa, esta presidit per dos arquers esquemàtics i, a l'interior de la cavitat, s'observen agrupacions de punts, digitacions i barres que cobreixen parets i sostre.

A la Pedra de les Orenetes s'hi observa un important grup de pictografies, bàsicament esquemàtiques, entre elles, punts, barres, quadrúpedes i una dona de trets figuratius.

8.8. A Catalunya, la recerca arqueològica ha proporcionat diversos exemplars d'art moble amb decoracions geomètriques i figuratives.

9. ELS GRAVATS DE LES MUNTANYES DE PRADES I DE CATALUNYA

D'aquí fins al final del passadís trobem una altra modalitat rupestre, de la Serra de Prades i de Catalunya: es tracta de la tècnica del gravat.

9.a. Els Cogullons. A sota del vidre podem contemplar una copia dels gravats dels Cogullons i al seu costat una fotografia del conjunt 9.b.

La majoria de les imatges pertanyen a l'edat mitjana, malgrat que n'hi ha de més antics. Demostren la pervivència simbòlica de les Muntanyes de Prades.

9.2. Al Coll de la Mola, les creus son el tema més representat, corresponen a un espai de contingut màgic i sacralitzat.

9.3 Al conjunt de gravats de les Ferradures a Prades, hi figuren peus, formes de ferradures i una inscripció ibèrica.

9.4 Les Pedres de Sabassona, la Roca Guinarda i el Racó Molero. El primer grup ha estat relacionat amb la bruixeria del segle XVII. El segon és conegut com Els Escrits del Bandoler, amb inscripcions del segle XVI, i l'últim correspon a temes religiosos dels pastors del segle XVI.

9.5 La simbologia medieval també la trobem en gravats fets sobre els monuments funeraris d'època megalítica.

9.6. Les Pedres de Passanant.

Deixem el passadís per entrar a l'última sala.

10. LA RECERCA DELS SIGNIFICATS

A principis del segle XX, l'art rupestre va ser considerat com el resultat 'una expressió purament estètica de "L'art per l'art", en canvi, les últimes tendències interpretatives atribueixen a l'art prehistòric una intenció comunicativa i de cohesió social.

11. L'ART RUPESTRE MUNDIAL. L'ART RUPESTRE, UN PATRIMONI DE LA HUMANITAT

11.1. Europa. L'art rupestre prehistòric: cova Altamira (Espanya), coves decorades de la Vall Vézère, (França), gravats d'art rupestre prehistòric de la Vall del Côa (Portugal).

11.2. Europa. L'art rupestre post-paleolític: art rupestre de Valcamonica (Itàlia), Gravats rupestres de Tanum (Suècia), Art rupestre d'Alta (Noruega), L'art rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica (Espanya).

11.3. Àfrica: Tassili n'Ajjer (Algèria), Llocs rupestres de Tradart Acacus (Líbia), Parc Ukhahlamba-Drakensberg (Sud-àfrica), Todilo (Botswana), Matobo (Zimbabwe).

11.4. Amèrica: Pintures rupestres de la Sierra de San Francisco (Mèxic), Parc Nacional de la Sierra de Capibara (Brasil), la Cueva de las Manos i Río Pinturas (Argentina).

11.5. Àsia i Oceania: Abrics rupestres de Bhimbetka (Índia), Parc Nacional de Kakadu (Austràlia), Parc Nacional d'Uluru-Kata Tjuta (Austràlia).

12. L'ART RUPESTRE, UN PATRIMONI A PROTEGIR

12.1. Fenòmens que afecten l'art rupestre.

12.2. La recerca, la documentació i la difusió

12.3. Gestió per preservar aquest patrimoni.